

A JATE REKTORA 1985 ÉS 1990 KÖZÖTT:

„A horizont alatt volt még
az egyetemek egyesülési lehetősége”

Igyekezett az ember... – mondta Csákány Béla szerényen, amikor rektorsága mérlegének elkészítésére kértük. A szegedi egyetem hajójának kormányrúdját úgy tartotta kézben az 1988-as diákmozgalmak, a „forradalom nélküli rendszerváltozás” viharos időszakában, hogy az integráció felé mozdította: születtek „ötletek, melyek abba az irányba mutattak, amit ma fontosnak tartunk”.

– Rektori megbízatása előtt három rektor mellett is titkárként működött. Előnyére szolgált, hogy fiatalon megismerte és átlátta a tudományegyetem működését?

– Valóban: rendkívüli időszakban, 1957 áprilisától szeptemberig három rektor mellett is dolgoztam rektori titkárként. Baróti Dezső mellett kezdtem, akit letartóztatása után Bólya Lajos, a felvidéki fiatal magyar íróból lett jogász követett a rektori székben néhány hónapig. Aztán a botanikus Greguss Pál mellett is dolgoztam néhány hétig. De nem akkor tanultam meg, hogyan is működik a rektori hivatal, hanem később, 1969 és 72 között, amikor három évig Márta Ferenc mellett voltam rektorhelyettes. Közvetlen elődömmel, Kristó Gyulával is együtt dolgoztam, és az ő eredményeire, tapasztalataira támaszkodtam. Így például a Ságvári gimnázium rekonstrukciója, melynek következtében mostani alakját felöltötte, Kristó Gyula idején indult meg, s az én rektorságom időszakában fejeződött be. Emlékszem: az avatására Köpeczi Béla miniszterrel érkezett Boldizsár Iván is, aki a szép épületet látva megjegyezte, hogy „lám csak, mi, magyarok

sem tudunk mindent eltolni”; de vulgárisabb szót használt...

– A szegedi egyetemet kiemelte a többi, hasonló intézmény közül, hogy 1986 tavaszán meghívta a három nagy – a budapesti, a pécsi és a debreceni – tudományegyetem rektorát, Fülöp Józsefet, Ormos Máriát és Csikai Józsefet a Tisza-parti városba. Miért?

– Eszembe jutott, hogy egyeztetnünk kéne a politika nagy döntései előtt. Aztán itt elhatároztuk, hogy országos rektori konferenciát szervezünk, bevonva másokat is. A következő találkozón, jól emlékszem, jelen volt már Csáki Csaba, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem rektora is. A minisztérium látva, hogy jól működik – „államosította” a rektori konferenciát. 1990-ben bizonyos értelemben „viszszaprivatizálódott”; azon a tavaszon volt az utolsó olyan ülés, amelyen részt vettem.

– Egy másik dátum: az 1986. október 21-én megjelenő Szegedi Egyetemben írással jelentkezett, Nyílt levél a JATE bölcsészhallgatóinak címmel. Mi jut eszébe a dátumról és a szövegről?

– Reformtörekvéseimet a hallgatók eléggé rosszul fogadták. Erre valami olyasmit írtam a hallgatóknak, hogy „önök azt a forradalmi lépést várják el tőlem, hogy ne csináljak semmit”. Azt tapasztaltam: ha valaki forradalmat szeretne, de arra nincs lehetőség, és megelégedne reformmal is, akkor nincs komolyabb ellensége, mint az, aki maga akarja ezeket a reformokat végrehajtani.

– Folytonos reformot élt meg a felsőoktatás akkoriiban is?

DÁTUM: 1999. június 19.

„...Miközben megerősítjük elhatározásunkat a Sorbonne Nyilatkozatban lefektetett általános elvek elkötelezett támogatására, hozzákezdünk ahhoz, hogy felsőoktatási politikánkat rövid időn belül, de mindenképpen a harmadik évezred első évtizedében koordináljuk annak érdekében, hogy az alábbi olyan célokat elérjük, amelyeknek elsőrendű fontosságot tulajdonítunk az egyetemes európai felsőoktatási térség kialakításában és az európai felsőoktatás világméretű fejlesztésében:

– Könnyen érthető és összehasonlítható fokozatot adó képzési rendszer bevezetése – akár a diplomakiegészítés alkalmazásával – annak érdekében, hogy elősegítsük az európai polgárok elhelyezkedési lehetőségeit és az európai felsőoktatási rendszer nemzetközi versenyképességét.

– Alapvetően két fő képzési cikluson, az alapképzésen (undergraduate) és egyetemi (graduate) képzésen alapuló rendszer bevezetése. A második ciklusba való belépés megköveteli az első, legalább három évig tartó ciklus sikeres lezárását. Az első ciklus után adott fokozat mint megfelelő képesítés alkalmazható az európai munkaerőpiacon. A második képzési ciklusnak – sok európai ország gyakorlatának megfelelően – egyetemi vagy doktorátusi fokozathoz kell vezetnie.

– Kreditrendszer – mint amilyen az ECTS-rendszer – bevezetése, amely a legmegfelelőbb módon elősegíti

– Politikáról tudó életpályám során a reform szó érdekes szerepet töltött be. Kiatkozott szó volt 1956-ig, hiszen a hajdani szociáldemokrácia reformista törekvéseit idézte fel azokban, akik a munkásmozgalom történetében tanultak erről. Akkor forradalomra volt szükség, és nem reformokra – legalábbis ez volt a hivatalos álláspont. No de 1956 után csak két évet töltöttem itthon, aztán három esztendő éltem aspiránsként Moszkvában, ahol matematikát tanultam és kutattam, s amikor visszatértem 1962-ben, itthon még a matematika oktatásában is reformtörekvések

a legszélesebb hallgatói mobilitást. Legyen lehetőség a kreditek megszerzésére felsőoktatáson kívüli, például az élethosszig való tanulás keretei között, feltéve, hogy azt felsőoktatási intézmények is elfogadják.

– Segítsük az egyenlő esélyekkel megvalósuló mobilitást a tényleges akadályok leküzdésével, különös figyelemmel: a hallgatók viszonylatában a tanuláshoz, a gyakorláshoz és az ehhez kapcsolódó szolgáltatásokhoz való hozzájutásra; a tanárok, kutatók és az adminisztratív dolgozók viszonylatában a kutatással, oktatással és gyakorlattal az európai kapcsolatban eltöltött időszakra vonatkozó társadalombiztosítási jogok előfeltétel nélküli figyelembevételére.

– A minőségbiztosítás területén az összehasonlítható kritériumokon és módszereken alapuló európai együttműködés kialakításának támogatása.

– A felsőoktatás szükséges európai vonatkozásainak támogatása, különösen a tantárgyfejlesztéssel, intézményközi kooperációval, mobilitási lehetőségekkel, valamint a tanulmányokra, a gyakorlati képzésre és a kutatásra vonatkozó integrált programokkal.

– Intézményi kompetenciáink keretén belül, de kellő tekintettel a kultúrák, nyelvek, nemzeti oktatási rendszerek sokféleségére és az egyetemi autonómiára, azért vállaljuk ezeknek a kitűzött céloknak a megvalósítását, hogy megszilárdítsuk a felsőoktatás európai térségét...”

(www.okm.gov.hu, Az európai felsőoktatási térség – Európa oktatási miniszterének közös nyilatkozata, Bologna, 1999. június 19.)

voltak! Ezek, amennyire tudom, egészen máig tartanak, sőt még tovább... Visszatérve a felsőoktatásra: a nyolcvanas évekre előregedett az egyetemi oktatás, ezért bizonyos pontokon reformálni akartuk. Ám ezek a pontok nem estek egybe a hallgatóság törekvéseivel.

– Magát az egyetemet, az emberiség legrégebbi intézményét jellemzi az állandó megújulás, vagy csak a politika kényszeríti erre?

– Valamilyen megújulás minden intézmény számára szükségszerű. Ha valamely világszintű intézmény képtelen a megújulásra, akkor abból világméretű bajok származnak. A mondatban rejlő rejtvényre mindenkinek lehet egy megoldása... A folytonos egyetemi és általában oktatásügyi változások oka, hogy mindig újabb és újabb emberek kerülnek olyan pozícióba, hogy beleszólhatnak döntésekbe. Ilyenkor azt gondolják, hogy a szervezetet és működésének szabályait meg kell változtatni, mert ők tudnának jobbat...

– Az első európai egyetem városa, Bologna neve mára szitokszóvá vált a hazai felsőoktatás különböző berkeiben.

– A világ egyetemei által elfogadott bolognai nyilatkozat 20. évfordulójára a bolognai egyetem kiadott egy díszes könyvet, amelyből egy példányt a rektor úr is kapott, s ő hozott nekem is, aki annakidején aláírtam az eredeti nyilatkozatot. Újraolvastva a szöveget, elmondhatom: amit ma Bologna címszóval adnak el, abból semmi sem volt abban a nyilatkozatban! 1988-ban bizonyos elveket szögeztünk le, nem is térhettünk ki olyan technikai részletekre, amelyeket ma Bolognával azonosítanak. Mégis érthető a „bolognázás”, mert tíz évvel ezelőtt az európai államok akkori oktatási miniszterei ugyancsak Bolognában gyűltek össze, és megállapodtak a „hogyan tovább?” kérdésében. Ha tehát a hazai felsőoktatás jelenlegi aktorai esetleg szitkozódhatnak, akkor nem az 1988-as rektorok, hanem az 1999-es miniszterek csuklanak.

– Bologna, pontosabban az ott aláírt nyilatkozat mely elveivel azonosul ma is?

– Ezeket kifejtettem 1989-es évnitó rektori beszédemben, amelynek minden mondatát most is érvényesnek tartom. Utána lehet nézni az egyetem 1989/90-es évkönyvében.

– Forrongó időszakban látta el a szegedi egyetem rektori teendőit. Mi a különbség az akkori és a mai rektor feladata között?

– Ma rektornak lenni egy nagyvállalat vezérigazgatói posztjához hasonlatos: operatív, mindennapos vezetést jelent. Akkor, az én időszakomban a rektor inkább egy elit középiskola igazgatói feladatkörét látta el. Ráadásul úgy, hogy három tudóshelyettes is segítette a munkáját. S az „elitiskola” létszáma a mai univerzitás hallgatóságának mintegy 15–20 százaléka volt. Fehér asztal mellett szoktam volt mondani: az operett volt, ez pedig dráma, s csak bízni lehet abban, hogy nem tragédia!

– Mire emlékszik vissza szívesen, és mire nem?

– A hallgatósággal való kapcsolatra. Bár hozzáteszem, ez a viszony egészen addig barátságos volt, amíg az egyetemi tanácsban meg nem jelentek olyan képviselők, akiket azelőtt sosem láttam. Három hallgatóra – közülük az egyik később egyetemi jogtanácsos lett, a másik Latin-Amerika-kutató, a harmadik

Rektorok: Szegedet és Magyarországot képviselte Csákány Béla – Udine, 1989.

docens a vegyészeknél – ma is különösen jó szívvel emlékezem, mert bizonyos elveket képviselve keményen, de sportszerűen és a nyilvánosság előtt is vitatkoztak velem. Róluk eszembe jutott a régi mondás: csak abból lehet tábornok, aki már fiatal hadnagyként vitatkozni mer a tábornokkal. Nagy csalódásom volt viszont, hogy nem sikerült az akkor hat-, most héthetes vizsgaidőszakot kicsit közelebb hozni a fejlett országok egyhetes vizsgaidőszak-standardjához. Csak egy héttel akartam megrövidíteni, de ez sem jött össze.

– Ezért mondott le rektori hivataláról idő előtt, 1990 őszén?

– Kértem magamról egy bizalmi voksolást, s közel ötven százalékos ellenszavazatot kaptam. Hála istennek! Mert ezáltal vált lehetővé, hogy a következő évben elmenjek Amerikába dolgozni, s ennek a hozadéka többek között, hogy azóta szép lakásom és autóm van...

– A szegediek közül egyedül ön részesült abban a megtiszteltetésben, hogy az 1989 júliusában Ma-

gyarországra látogató idősebb George Bush elnökkel kezét foghatott. Már előbb egy hónapos amerikai körutazást tett. Hogyan került Amerikába?

– 1988-ban nagyon fontosak lettek az egyetemek a „fellazítók” számára. Az akkori amerikai követ, akinek a felesége idejárt dolgozni a biológiai központba, több alkalommal meglátogatott. Beszélgetéseink eredménye lett, hogy egy hónapra meghívtak Amerikába: nézzek körül, milyenek az ottani egyetemek. Ezt a lehetőséget szakmai célra is felhasználtam: régi szakmai partnereimet belevettem a munkatervembe, és sikerült is meglátogatni jó néhányukat. Egyikük, történetesen egy kaliforniai egyetem céges papírján, leírta a kérésemre, náluk mi a helyzet: „kicsit hosszúnak tűnik hat hét a vizsgaidőszakra – nálunk egyhetes ez a szakasz”.

– Hallgatói érdekvédelemre hivatkoztak akkori vitapartnerei, amikor „megvédték” a vizsgarend addigi formáját. Mit gondol ma a hallgatói érdekvédelemről?

– Az érdekeikre túl sokszor és túl sok kérdésnél hivatkoznak a hallgatók. Például az, hogy hét hét lett a vizsgaidőszak, az a kevésbé tehetséges diákot afelé indítja, hogy év közben ne tanuljon. Sőt: nagyon sokan a hét hét jó részét is elpazarolják, mert – az érdekvédelem másik részeként – természetesen ismételtetik ugyanazt a vizsgát. Holott ha ott lenne a fék, miszerint a vizsga ismétlése például fél év haladékkal jár, akkor csak a nagyon gazdag szülők gyermekei engednék meg maguknak ezt a fényűzést... Az érdekvédelem szerintem olyan helyen fontos, ahol a haladást szolgálja. Például, amikor az anyagi javak előállításában részt vevő rétegek – tehát a közvetlen termelők, a termelést megtervezők és a termelést megszervezők – el kívánják érni, hogy olyan mértékben részesüljenek a termelés révén előállított haszonból, hogy azt ösztönzőnek érezzék arra, hogy jól dolgozzanak, egyre magasabb színvonalon végezzék a feladataikat. E cél érdekében a munkásság érdekvédelmét azokkal szemben, akik a termelést tőkájukkal biztosítják, jogosnak és a társadalom érdekében valónak tartom, akár sztrájk formájában is. Na de hogy nagyon sokszor lehessen vizsgázni ugyanabból a tárgyból, meg hogy nagyon sokáig tartson a vizsgaidőszak, az kit és mire ösztönöz? Világos, hogy e „vívmányok” éppen arra ösztönzik, vagy legalábbis bátorítják a résztvevőket, hogy a szorgalmi időszakban hanyagolják feladataikat, cinikussá váljanak, s többségük csak valamilyen görbülő jegy megszerzésére törekedjen, és ne is föltétlenül az első vizsgán. Kinek van ebből haszna? Azt nem tudom. Kinek van kára? Az illetőknek, az egyetemnek, az országnak.

– A hallgatói önkormányzatiság mai formája is a nyolcvanas évek diákmozgalmából született.

– Igen, de torzszülött lett. A hallgatói érdekvédelemnek ilyen formájával külföldön nem találkozni. Amikor rektor lettem, az egyetemi tanácsnak már a harmadát a hallgatóság, pontosabban a KISZ adta. Akkor azért nem tűnt túlzónak ez az arány, mert ahhoz, hogy valaki az egyetemi ifjúság vezetője legyen, nem föltétlenül kellett leendő kutatónak lennie, de komoly, jeles tanulónak mindenképpen, ez természetes elvárás volt. Tehát abban a testületben nem olyan diákok ültek, akik megkapták a vezényszót, hogyan kell szavazni, mint most a HÖK-ösök meg mások... Az a baj, hogy újabban

az egyetem vezetői kénytelenek számolni javasla-
taik, intézkedéseik meghozatalánál azzal, hogy mit szól hozzá egy olyan diákréteg, amely ahelyett, hogy a hallgatóságot kormányozná, az egyetem kormányzásában vesz részt, igen tevőlegesen. Sőt: ezek az ifjak éppúgy, mint az országgyűlési képviselők, szeretnék azt a fajta respektust, amit megszereztek ezzel a pozícióval tovább is élvezni, s ezért a hallgatóság nagyobb része rokonszenvének elnyerésére törekednek, és eszükbe sem jutnak olyan magasan lebegő fogalmak, mint „a történelem ítélőszéke”, vagy hogy egyszerűbbet mondjunk, „az ország jövője”.

– A hosszabbított vizsgaidőszak összefügg-e azzal, hogy jelentősen megnőtt a diákság létszáma, vagyis az oktatók számára is több idő szükséges ahhoz, hogy az egyetemen megszerzett tudást ellenőrizzék?

– Nincs ilyen összefüggés. Ugyanis több száz hallgató is lehet – és szokás is – vizsgáztatni egyidejűleg írásban: 9-től 11 óráig válaszolnak a feltett kérdésekre. Ezt az írásbeli tesztet a gyakorlatvezetők bevonásával ki lehet javítani úgy, hogy a hallgatóknak délután kettőkor már ki lehessen hirdetni az eredményt.

– Bolognával hozzák összefüggésbe, hogy ekkora létszámúra duzzadt a felsőoktatásban tanulók száma, s ezzel együtt romlott a diákság felkészültsége.

TALÁLKOZÁSOK:

„Az akkori 'nagy találkozások', a rektorként fogadott vendégek közül hirtelenjében csak néhányat tudok fölidézni; az akkori vendégkönyv szórén-szálán eltűnt. Am jól emlékszem olyan személyiségek látogatására, mint Faludy György, Habsburg Ottó, Tőkés László és Lord Rothermere (a hajdani magyarbarát brit médiacézar késői örököse). Ezeknek a vendégeknek a meghívásában és a látogatás létrejöttében persze az is közrejátszott, hogy voltak olyan munkatársaim, akik kapcsolatban álltak az akkor szerveződő reformerókkal.”

(Csákány Béla)

– Ilyen sok hallgatótól elvárni azt, hogy ugyanolyan színvonalon tanuljon, mint a negyven évvel ezelőttiek, reménytelen. Sőt: megvan a veszélye annak, hogy az „egszimus” mentalitása kisugárzik. Például a végzetek felnőttkori munkájára; azután „lesugárzik”. Olyan ötletek formájában, hogy például „első négy osztályban ne adjanak jegyeket, hanem az osztályzatokat fejezzék ki mintamondatokkal”, vagy hogy „ötödik-hatodik általánosban ne legyenek tantárgyak”. Egyébként az eredeti bolognai nyilatkozatban benne van, hogy az egyetem azoknak a diákoknak a helye, akik alkalmasak és készek ismereteik gyarapítására.

– **Rektori időszakának „leltározására” visszatérve: olyan épületeket sikerült megszereznie az egyetemnek, amelyek ma már természetes részei az intézménynek. Például a volt DÉLÉP munkásszállóból 810 személyes kollégium lett, felújították és átalakították a volt Irinyi-kollégium épületét, renoválták az elitképző Eötvös-kollégiumot, a volt megyei pártbizottsági irodákat elfoglalhatták a jogi kari tanszékek, a központi épületben kialakították az oktatói klubot. Kapott 1985-ben „a szegedi egyetem egy 40 centiméter átmérőjű tükrös távcsövet az odesszai testvéregyetemtől. (...) Csákány Béla professzor rektorsága idején 1990-ben létrehoztuk az egyik első szegedi alapítványt félmillió forint alaptőkével, majd összekalapoztunk még hárommilliót, amiből 1991 és 1992 között felépülhetett az obszervatórium” – nyilatkozta Szatmáry Károly csillagász 2007-ben a Szegedi Egyetemnek.**

– Ezeket a korszak hozadékának tartom. A szerepemről meg csak annyit gondolok, hogy jó időben jó helyen voltam. Jó szerencse, semmi más – ahogy Zrínyi mondta. Azt ugyanis a rendszerváltozás előszele hozta, hogy az építőipar összeomlott, és a DÉLÉP munkásszállójából szép nagy kollégium, a Károlyi lehetett. Hozzáteszem, emiatt egyesek támadtak is engem, és nem az építőipar oldaláról... Igaz: a jogi kar és a gazdasági igazgatóság ugyancsak szép épülethez jutott, de ez meg a pártnak mint országos vezető szervezetnek a megszűntével függött össze. Szerencsém volt, mert rektorként olyan munkatársakkal dolgoztam, akik e lehetőségekre fölhívták a figyelmemet. Én mint „egyes számú vezető” csupán léptem... Ami pedig a csillagvizsgálót illeti, az mindig szívügyem volt, s amikor kikoptam a rektorságból, néhány hónapig ráértem kalapozni.

– **Hát a marxista tanszékek megszüntetésére miként emlékszik?**

– A marxista-leninista tanszékcsoportot a korszellem szüntette meg, én csak aláírtam egy papírt ezzel kapcsolatban. Másrészt viszont az informatikai tanszékcsoportot is a korszellem hívta életre, de ott a „korszellem” nem volt annyira követelődő, mint a marxista tanszékcsoport megszüntetésénél.

– **Mára viszont olyan jelentőssé vált az akkor született tanszékcsoport, hogy a természettudományi kar új nevébe is be kellett illeszteni. Így ma már természettudományi és informatikai karról beszélünk. Olyan tárgyalások is kezdődtek akkor, amelyek a máig vezettek: a korábban összetartozó részek – egyetemek és főiskolák – ismét egyesültek a szegedi univerzitásban...**

– 1990. január elsejével elkezdtük a szegedi felsőoktatási intézmények – beleértve a római katolikus teológiát is – vezetőinek havonta esedékes összejövetelét. Szegedi Felsőoktatási Tanácsnak hívtuk magunkat. Ezeken kezdtünk beszélni az intézmények együttműködésének lehetőségeiről.

– **De az integráció kezdetén a József Attila Tudományegyetemen és a Szegedi Orvostudományi Egyetemen kívül jelen volt két másik egyetem is, az egyikhez – a budapesti Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetemhez – akkor a jelenlegi SZTE Mérnök Kara, a másikhoz – a debreceni agrártudományihoz – a jelenlegi SZTE mezőgazdasági kara elődintézménye tartozott. E tény milyen irányba befolyásolta a megbeszéléseket?**

– Nem látszott még, a horizont alatt volt az egyetemek egyesülési lehetősége. 1990-ben csak az volt az elképzelésünk, hogy ha valaki valamelyik szegedi felsőoktatási intézménybe bekerül, az élvezhesse annak előnyeit, hogy ebben a városban más felsőoktatási intézmények is vannak más jellegű előadásokkal. Célszerűnek látszott megteremteni annak lehetőségét, hogy a hallgatók áthallgathassanak egyik intézményből a másikba, s e teljesítményt valamilyen módon el is ismertethessék – mind az anyaintézményben, mind a látogatott intézményben.

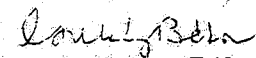
– **Ez a hallgatók szemszögéből nagyon pozitívnak minősült. De az együttműködés e kezdeti szakasza**

NYILATKOZAT

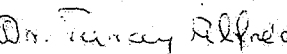
A Szegeden működő felsőoktatási intézmények vezetői szükségesnek látják tevékenységüknek az eddiginél hatékonyabb és szervezesebb összehangolását. Indokolja ezt mindenekelőtt az egészségtelen működési széttagoltság, melynek hátrányai számos területen kiütözköztek.

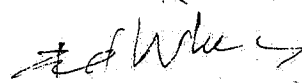
A sikeresebb együttműködés érdekében a József Attila Tudományegyetem rektora, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola főigazgatója, a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem Élelmiszeripari Főiskolai Karának főigazgatója, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Szegedi Tagozatának főigazgatója, a Szegedi Hit tudományi Főiskola rektora, valamint a Szent-Györgyi Albert Orvostudományi Egyetem rektora Szegedi Felsőoktatási Tanács létrehozását határozta el. E testület legfontosabb céljának a különböző oktatási (köztük továbbképzési, felvételi stb.) feladatok, valamint a szervezési, fejlesztési és művelődési teendők jobb összehangolását, az ezekkel kapcsolatos kérdésekben egységes felsőoktatási állásfoglalás kialakítását, hosszabb távon pedig a fejlett európai felsőoktatási intézményhálózathoz való felzárkózás előmozdítását tekintik.

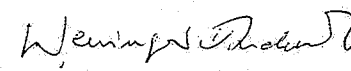
Szeged, 1990. február 26.

Dr. Csákány Béla
rektor

Dr. Balogh Sándor
főigazgató

Dr. Turay Alfréd
rektor

Dr. Békési Imre
főigazgató

Weninger Richárd
főigazgató

Dr. Szilárd János
rektor

Csákány Béla eszmecserét folytat Faludy Györgygel, előttük Kass János – 1989-ben.

az intézmények oktatói, kutatói számára milyen előnyöket kínált?

– Ipari parkban gondolkodtunk. Tettünk is lépéseket, de nem sikerült komoly erőket megmozgatnunk. 1988-ban jártam Cambridge-ben. Ott az egyetemi város létesített egy ipari parkot. Az oda betelepült vállalkozások az egyetem jelenlétéből is profitáltak. Ez hasznosnak tűnt, s mi is valami hasonlót akarunk megvalósítani.

– Kiknek a segítségére támaszkodhatott rektorként?

– A rektori hivatalban olyan emberekkel dolgoztam, akiknél nem kellett attól tartanom, hogy nem értik meg, mit is szeretnék elérni. Az állandó munkatársak mellé olyan vezetőtársakat sikerült megnyerni, mint például a magyar irodalomtörténetben már akkor is magasan jegyzett Balázs Mihály, aki előzőleg az egyetemi pártbizottság szervező titkáráként is munkatársam volt, rektorhelyettesként pedig kap-

csot jelentett a bölcsészhallgatókhoz, akik akkor a változás erjesztőinek számítottak. Vagy egy másik példa: a hivatalvezető Csikós Mária, aki sok olyan politikai mozgásban részt vett, amelyet fontosnak tartottam: így például az erdélyiekkel ápoltt kapcsolatot, a szerveződő MDF közelében volt. A nemzetközi jogász Bodnár László lett az oktatási rektorhelyettes. Rá úgy figyeltem föl, hogy Újszegeden sétálva egy átalakított típusház keltette föl az érdeklődésemet, s kiderült: Bodnár Laci és egy építész barátja találta ki, hogy megnagyobbítják a ház szélső lakásait, s keresztül is vitték az elképzelést – abban a túlszabályozott világban. Ez imponált nekem, s a legközelebbi tisztújításnál fölkeríttem rektorhelyettesnek.

– A korabeli sajtóhírek szerint a SZOTE-n a devizaképzés miatt, de a JATE-n is fölvetették az önköltséges képzés lehetőségét. Ezt értelmezhetjük úgy, hogy elkezdődött valamiféle önálló bevételi forrásokra törekvés az egyetemeken?

– Az orvosegyetemen nemcsak felvetették, hanem gyakorolták is az angol nyelvű önköltséges képzést már a nyolcvanas évek elejétől. Hogy hazai hallgatókat szüleik pénzéért oktassunk, az akkor viccesen hangzott, persze nem képtelenségnek, inkább keresztülvihetetlennek tűnt. Az önálló bevételi forrásokra törekvés azonban már az ötvenes évek végén elkezdődött, és hetvenes években felerősödött. Elsősorban a vegyészek, biológusok, fizikusok és számítástechnikusok váltották pénzre gyakorlatban is alkalmazható tudásukat vállalatokkal, külső intézményekkel kötött kutatási szerződések útján, és ez számottevő bevételt hozott az egyetemnek és a kutatóknak is. Ez volt a legendás „káká”, azaz költségvetésen kívüli jövedelem.

– Erre az irányra ösztönözték-e a felsőoktatás életét befolyásoló törvények?

– Nem, bár a költségvetésen kívüli jövedelem legális volt. Mintegy „hazafias felbuzdulásból” gondoltuk, hogy az ipari park, meg az önköltséges oktatás is jó lenne az egyetemnek, de nem sikerült végigvinni – a jogi szabályozás nem kedvezett ezeknek az ötleteknek. Viszont rektorságom idején létrehoztuk a biotechnológiai tanszéket. Ez egy apró siker volt, amely ugyanabba az irányba mutatott, és amit ma is fontosnak tartunk.

– Hogyan értékeli magában rektori ténykedését?

– Nem vagyok elégedetlen a saját teljesítményemmel. Abban az időben is lehetőség lett volna ülni a babéron, ha vastag bőrnadrágot húzunk... Azt mondhatom, amit Willy Brandt vésetett a sírkövére: „Igyekezett az ember...”

– A szegedi matematikai iskola és a Bolyai Intézet nevét és hírét – ahogy ön szokta mondani – „az első és a második triumvirátus”, vagyis Riesz Frigyes, Haar Alfréd, Kerékjártó Béla; illetve Rédei László, Kalmár László és Szőkefalvi-Nagy Béla teremtette meg. Közülük Szőkefalvi-Nagy Béla kolozsvári kötődéséről is vallott díszdoktorrá fogadásakor, 1988 júliusában. Egyetemi berkekben hallott mondás: „A vegyészek szeretik egymást, a matematikusok tisztelik egymást, a biológusok gyűlölik egymást, az antropológusok ölik egymást...” A „tisztelet” jegyében is kérem, mondja el: a szegedi matematikai iskola, illetve személyesen ön hogyan kötődik Kolozsvárhoz?

– Riesz és Haar Kolozsvárról hozta Szegedre 1921-ben a matematikai intézetet, itt alapították meg az Acta Scientiarum Mathematicarum folyóiratot. Szőkefalvi-Nagy Béla Riesz Frigyes tanítványa, Riesz pedig a kolozsvári tudományegyetem professzora volt. Akkoriban a kolozsvári az ország második legnagyobb egyetemének számított. Kolozsvár volt az a város, ahol a legtöbb nem budapesti akadémikus élt. Már az 1900-as évek elején budapesti volt az akadémikusok többsége, de – érdekességként említem – igen sok volt a vidéki akadémikus, köztük jeles hobbitudós arisztokraták, akik természetesen vidéki kastélyukban éltek. Kolozsvári professzor volt Haar Alfréd, aki Rieszhez hasonlóan domborművet kapott a Dóm téri Panteonban, a szegedi Kalmár László pedig Riesz adjunktusa... Vagyis a kolozsvári gyökerek a szegedi matematikai iskolánál nyomon követhetők. Szőkefalvi-Nagy Béla, akinek édesapja egy időben a kolozsvári Marianum középiskola igazgatója volt, s ugyanakkor egyetemi magántanár és kutató matematikus, ezt a hagyományt nagyon komolyan vette. Én is komolyan vettem. Már csak azért is, mert 1941-ben néhány hónapot én is éltem Kolozsvárott a szüleimmel. Ott jártam a Mester Utcai Állami Elemi Népiszkolába, és kellemes élményeim fűződnek a városhoz. Apám a Háromszék megyei Bita községből került az első világháború előtt Kolozsvárra,

majd a háború szerencsétlen vége után Magyarországra maradték területére...

– Kolozsvárott 1581-ben Báthory István erdélyi fejedelem azzal a szándékkal adta ki a kolozsvári univerzítás alapítólevelét, hogy a diákok mind a három egyetemi – a babérosi, a magisztrátusi és a doktori – fokozatot megszerezhessék. Tehát a modern értelemben is egyetemmé kívánta fejleszteni az intézményt. Ezt 1582-ben XIII. Gergely pápa megerősítette, a kolozsvári iskolát egyetemi rangra emelte. Tekintheti-e magát a Szegedi Tudományegyetem a kolozsvári Báthory-egyetem szellemi-eszmei örökösének? Az erről 2007 elején a SZAB-székházban rendezett

MONDOTTA: az értelmiségi létről

„...A múlt tanévben 217 joghallgató, 208 bölcsészhallgató és 195 természettudomány szakos hallgató, összesen 620 fiatal szakember kapta meg oklevelét az egyetemen. Közismert, hogy a felsőoktatás súlyos anyagi gondokkal küszködve végzi felelősségteljes munkáját. Erről így beszélt a rektor: 'Egyetemünk anyagi problémái immár nemcsak a kutatásnak, hanem a már kellő színvonalú oktatásnak is gátját képezik. A művelődésügyi kormányzat által nyújtott költségvetési támogatás szerény növekedése az országon belüli pénzhígulást nem képes ellensúlyozni; még kevésbé tart lépést a szakkönyvek és kutatási műszerek terén a nagyvilágban végbemenő gyors árdragulással. Biztató lépést jelent, hogy a kormány az alapkutatások támogatására létrehozta az Országos Tudományos Kutatási Alapot. ...Csákány Béla rektor befejezésül a következő szavakkal fordult az elsőévesekhez: 'ne feledjék el, hogy értelmiséginek lenni kettős dologt jelent: a közösség odaadó szolgálatát és a felismert igazságokért való bátor síkra szállást'...”

(Tanévnyitó 1986. szeptember 12-én a JATE-n – Szegedi Egyetem, XXIV. évfolyam, 11. szám, 1986. szeptember 19.)

kerekasztal-beszélgetésen ön is kifejtette álláspontját. Azóta megszületett a döntés: az SZTE a Báthory-féle kolozsvári egyetem utódjának tartja magát. Ön hogyan gondolkodik a gyökerekről? A Báthory-féle eredet mennyiben szolgálja az univerzítás céljait?

– Szép szimbólum, hogy az alapítás éveként az 1582. év bekerült a szegedi egyetem címerébe! A korszellem ilyen megnyilvánulása számomra rokonszenves. És mi nem is vesszük ezt túlzásba, ellentétben egy másik hazai egyetemmel, amely bő két évszázaddal öregebbnek nyilvánította magát, mint a szegedi, csak hogy az a másik egyetem több mint ötszáz évig nem működött...

ÉLETPÁLYA:

Csákány Béla matematikus – született: 1932. szeptember 18-án Karcagon. Matematika–fizika szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett a Szegedi Tudományegyetemen (1955). Dolgozott a Dolgozó Ifjúság Szövetsége, Szeged (1955–56). Táncsics Mihály Gimnázium, Orosháza (1957) kötelékében, a Szegedi Tudományegyetemen 1957-től mindmáig. Egyetemi tanársegéd 1957-től, adjunktus 1962-től, docens 1964-től, egyetemi tanár 1976-tól, professor emeritus 2002-től. Közben egy-egy szemeszterre vendégprofesszor, illetve vendégkutató külföldi egyetemeken. Vezetői megbízások: tanszékvezető – algebra és számelmélet (1968–93), a JATE rektorhelyettese (1969–72), a JATE rektora (1985–90). Tagja a Szegedi Csillagvizsgáló Alapítvány kuratóriumának (1990–). Kutatási területe: algebra (univerzális algebra, csoportok, automaták), diszkrét matematikai játékok. Eddigi publikációinak száma 65, ebből 7 könyv. Idegen nyelven 42 – angol: 37, orosz: 5. Személyes adatok: házastársa Juhász Rozália matematikus, nyugalmazott egyetemi adjunktus. Gyermekai: Éva kutató villamosmérnök; Béla szemész, klinikai szakorvos. Kedves időtöltései: gondolkodás, természetjárás, kertészkedés, bumerángok készítése és dobálása.

Straub F. Brunó díszdoktorrá avatása, 1985.

– *Az első lépéseknél jelen volt. Most, mikor a szegedi univerzítás első tíz évének ünneplésére készül, mit gondol: mi volt a haszna az integrációnak?*

– Őszintén szólva nem tudom, a mi kezdeti naiv elképzelésünk a szegedi felsőoktatási intézmények együttműködéséről, vagyis a karok közti áthallgatás átment-e a gyakorlatba. Ha igen, akkor ez haszon – elsősorban az ország számára, mert sokoldalúbban képzett fiatalok lépnek ki az egyetemről... Továbbá tény: *egy nagyobb intézménynek nagyobb a megbecsülése* – erkölcsi értelemben, de az anyagi támogatás alapján is. Tehát ha 7–8 külön intézmény kuncsorogna a különböző főhatóságoknál, akkor az lenne a tipikus, hogy az egyik nem tudná, mit is akar a másik, s ha mégis tudná, akkor esetleg „be-tartana neki”. Így viszont *lehetőség nyílt arra, hogy a szegedi felsőoktatás – mint létező entitás – összehangoltan szerezze meg saját maga számára azokat a javakat, amelyek a működéséhez szükségesek.*